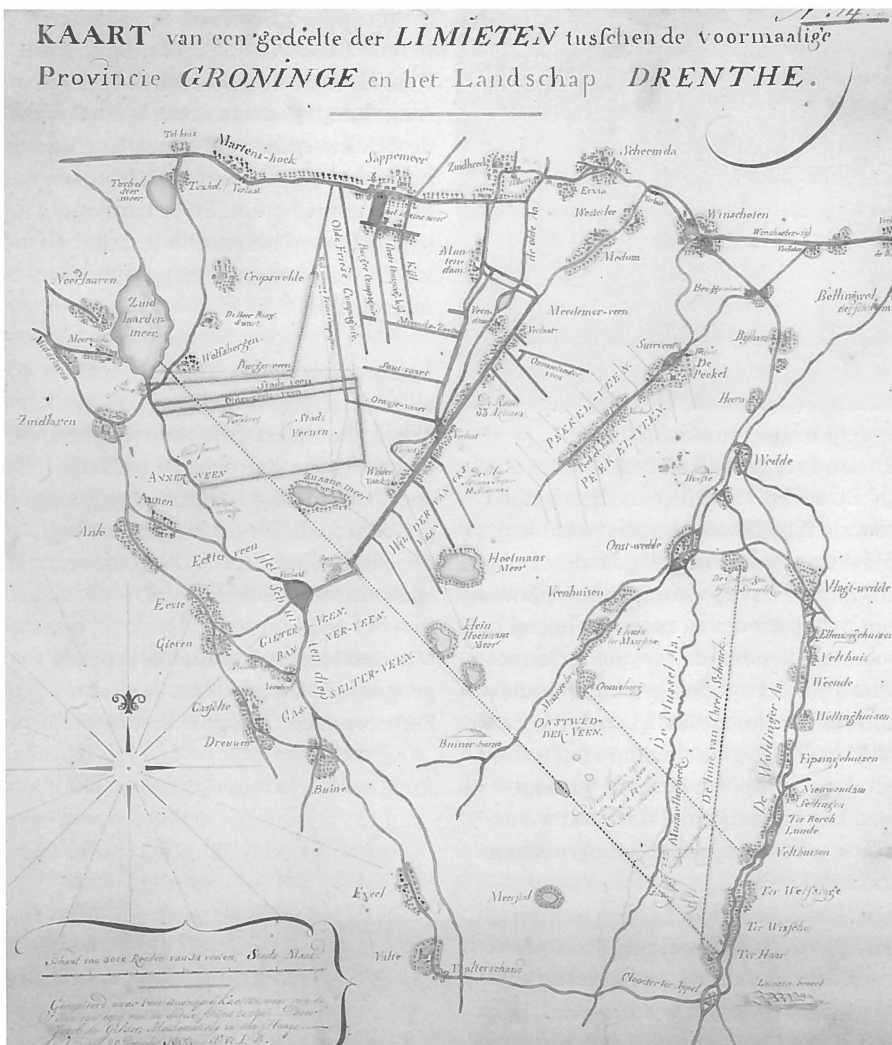

De culturele grens tussen zand en veen

De zichtbare en onzichtbare problematiek van de veenkoloniale gro...

De Semslinie rond 1800. Het Stadska... parallel aan de Semslinie gegraven, on... nog. (Bron: Veenkoloniaal Museum, V...)

De Groningse gemeente Stadsk... wil al langere tijd uitbreiden op... grondgebied van Drenthe, omd... kern Stadskanaal tegen de prov... grens aangedrukt ligt en verder... in oostelijke richting kan uitbre... Dit is de afgelopen decennia al... gebeurd. Voor een evenwichtig... ontwikkeling zou idealiter nu... westkant moeten worden gebo... Planologen hebben immers ee... grondige hekel aan het lintdor... karakteristieke bewoningsvorn... Veenkoloniën, die steevast voo... men zorgt als het om voorzien... veau gaat. Wethouder Jan Bess... binders (VROM) van de geme... Stadskanaal: "Stadskanaal stre... ste instantie een compacte cer... ontwikkeling na. Voor de korr... jaar hebben de gemeenten Sta... en Borger-Odoorn gezamenli... bouwopgave van 10.000 won... gepland. Als die woningen gr... aan de oostzijde worden bijge... dus ver van het centrum verv... gen, kun je helemaal niet me... van een evenwichtige centru... keling. Wij zouden een deel... woningen het liefste aan de... dus op Drents grondgebied z... schijnen." Het beoogde uitb... bied aan de westkant van Sta... waar het dorp Nieuw-Buiner... behoort tot de gemeente Bor... Odoorn.

Voor de gemeentelijke herir... 1998 in Drenthe, waarbij de... Borger en Odoorn werden s... voegd, heeft Stadskanaal da... gelobbyd bij de Provinciale... Drenthe voor een grenscorr... Terwijl dit elders in Nederl... behulp van de provincie we... len (zie bijvoorbeeld de anr... Vleuten-De Meern door Ut... de hier het probleem dat tv... lende provincies erbij betrc... De voorgestelde grenscorre... echter op grote bezwaren v... en Odoorn. Voor het qua i...

De oostelijke provinciegrens tussen Drenthe en Groningen zorgt voor een aantal problemen. De kern Stadskanaal wordt belemmerd in haar uitbreidingsmogelijkheden, het veenkoloniale gebied wordt door de grens in tweeën gedeeld en een totaalvisie over de regio wordt bemoeilijkt. Voor de bewoners is de landschappelijke overgang van veen naar zand de ware grens. Het is dan ook de vraag of de destijds willekeurig getrokken provinciegrens niet beter verlegd kan worden.

EDWIN VAN DER SCHOOT

Toen de Groningse veenontginningen aan het einde van de zestiende eeuw vanuit het noordoosten de Drentse grens naderden, werd in 1615 aan de landmeter Jan Sems opgedragen een grenslijn uit te zetten. Dit was nodig om de langdurige onenigheden over het veenkoloniale grondbezit tussen de Drenten en Groningers op te lossen en zodoende de veenafravingen ongestoord verder te kunnen laten gaan. Deze grens, de Semslinie geheten, is nu nog herkenbaar op de kaart als de lange rechte lijn die de provinciegrens tussen Drenthe en Oost-Groningen vormt. De Semslinie is een willekeurig getrokken grens. Ooit in het leven geroepen om de onenigheden tussen Groningers en Drenten te beëindigen, is de grens inmiddels zelf tot onderwerp van conflict verworden. Wellicht kan het geografisch rationale hertekenen van de provinciegrens een verbetering vormen ten opzichte van de huidige situatie.

Veenkoloniaal landschap.

grootste gedeelte van Nieuw-Buinen dat de overgang naar Stadskanaal zou maken, zou de grenscorrectie voordelig zijn. Echter, zo stelt wethouder Bruintjes (VROM) van de fusiegemeente Borger-Odoorn: „Wat gebeurt er met het gebied dat de overstap naar Stadskanaal niet maakt? Vooralsnog zijn wij verantwoordelijk voor het hele gebied en haar inwoners. En omdat voor het restant van een kern als Nieuw-Buinen een dergelijke grenscorrectie rampzalig zou zijn, kan ik dat mijn burgers niet aandoen. Dat deel, waar al problemen met het voorzieningenniveau en de erfopvolging van boerenbedrijven bestaan, zou nog verder marginaliseren. Bovendien had Stadskanaal niet bij de Provinciale Staten van Drenthe moeten aankloppen, maar bij ons!” De opstelling van Stadskanaal schoot de Drenten dus in het verkeerde keelgat. Er ontstond een welles-nietesdiscussie over het annexeren van grondgebied door Stadskanaal, waardoor beide veenkoloniaal gemeenten na verloop van tijd met de rug naar elkaar toe kwamen te staan. Allerlei miscommunicaties waren het gevolg. Zo lieten beide gemeenten een bedrijventerrein aan hun kant van de grens aanleggen, waardoor geïnteresseerde bedrijven de beide gemeenten tegen elkaar konden uitspelen om de beste prijs.

Groningse uitbreiding op Drentse grond

Enkele jaren geleden werden de koppen bij elkaar gestoken. De gemeenten realiseerden zich dat beide winst konden halen uit een betere communicatie, zoals het bovenstaande voorbeeld illustreert. Inmiddels behelst de samenwerking meer dan alleen ruimtelijke ordening. De beide gemeenten gaven adviesbureau BVR (adviseurs op het gebied van stedelijke ontwikkeling, landschap en infrastructuur) gezamenlijk de opdracht een uitputtende integrale regiovisie voor het Veenkoloniaal gebied van de beide gemeenten op te stellen. Deze regiovisie gaat verder dan alleen de annexatiewens van Stadskanaal. BVR heeft als buitenstaander naar het gebied gekeken en kan er dus niet, zoals de beide gemeenten, van beticht worden voor eigen parochie te

De landschappelijke grenzen in kaart gebracht. (Bron: BVR).

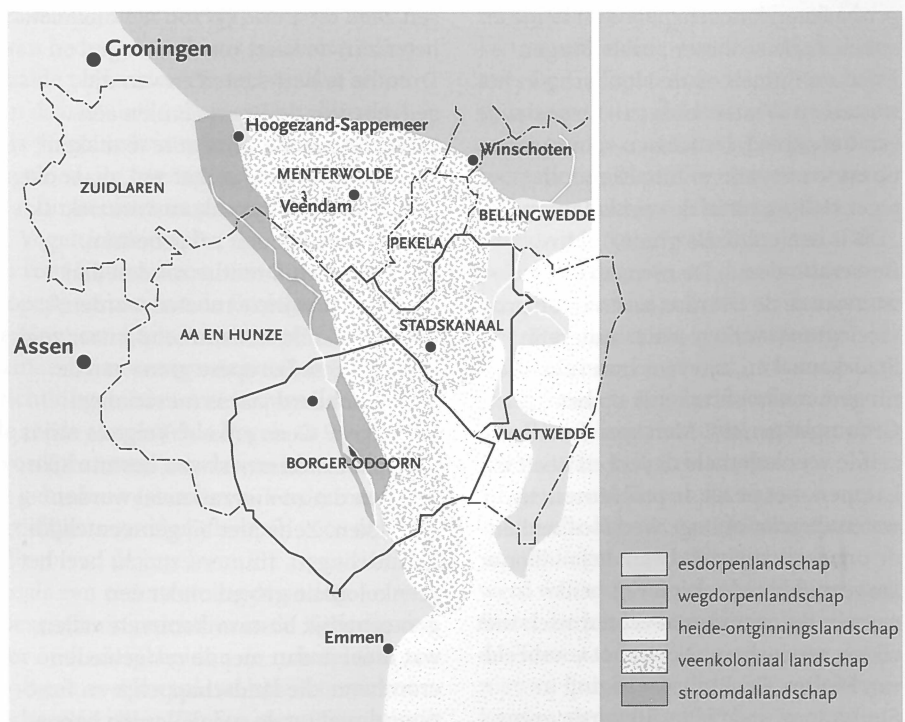

(Foto Edwin van der Schoot)

preken. In de regiovisie staan de thema's samenleving, landbouw, woon- en leefomgeving, verkeer en vervoer en nieuwe economische impulsen centraal. De eerste concrete invulling van het samenwerkingsverband is de realisatie van een 1.500 woningen tellende nieuwbouwwijk op het grondgebied van de gemeente Borger-Odoorn, Buinerhorn geheten. Het bijzondere is dat deze woningen meetellen voor de bouwopgave van de gemeente Stadskanaal, maar op het grondgebied liggen van Borger-Odoorn. Volgens de beide wethouders moet de samenwerking, die resulteerde in de gezamenlijke toekomstvisie en woningbouw, als onderdeel van een langer proces gezien worden en niet als

een projectmatig incident. Om dit te onderschrijven tekenden de beide gemeenten een akkoord dat voorziet in een inspanningsverplichtingen voor alle genoemde thema's.

Op de vraag of er tussen de twee partners sprake van machtsverschillen is of zal zijn, antwoordt Bessembinders: „Borger-Odoorn profiteert nu ook omdat zij de onroerendzaakbelasting heft die bij een grenscorrectie aan Stadskanaal zou zijn toegekomen. Daartegenover staat dat Borger-Odoorn verantwoordelijk zal zijn voor het onderhoud van de nieuwe wijk. Bovendien kampten beide gemeenten met een herstructureringsprobleem van twee aangrenzende wijken. Een pro-

bleem dat nu gezamenlijk kan worden aangepakt." Bruintjes voegt daaraan toe: „We hebben nu de kans om gezamenlijk over de grenzen heen te kijken en het veenkoloniale deel van beide gemeenten ook daadwerkelijk als één gebied te behandelen. Dit kan alleen omdat beide gemeenten de daarvoor benodigde zeggenschap hebben in de huidige constructie. Bovendien kunnen de opbrengsten van het project Buinerhorn nu geherinvesteerd worden in de rest van het veenkoloniale gebied van Borger-Odoorn. Bij een herindeling zouden die gelden aan Stadskanaal zijn toegekomen en zou het restgebied in onze gemeente in de kou zijn blijven staan. Bovendien zouden wij de zeggenschap over het afgestane gebied kwijt zijn, wat het komen tot een totaalvisie voor de veenkoloniën niet zou bevorderen." Bessembinders: „De samenwerking tussen de beide gemeenten heeft inmiddels ook voldoende bestuurlijk draagvlak aan beide kanten gevonden. En dat is belangrijk om tot concrete resultaten zoals de genoemde nieuwbouwwijk Buinerhorn te komen.”

Geen gevoelde grens

Naast de provinciegrens ligt er nog een andere grens in het gebied: een grens die niet letterlijk op de kaart staat, maar er wel uit af te lezen valt. Dat is de grens tussen de hoger gelegen zandgronden en het veenkoloniale gebied ertussenin. De zandgronden worden gekenmerkt door reliëf, een kleinschaliger besloten landschap, bos en heide en enkele oude esdorpen, zoals Borger, Exloo en Buinen op de Hondsrug in het westen en Westerwolde aan de oostzijde van het gebied. De kansen voor recreatie en wonen zijn er uitstekend, in tegenstelling tot in de veenkoloniën. „Dit is een culturele grens,” aldus Bessembinders. „De mensen die wonen aan de Drentse kant van de provinciegrens werken onder andere in Stadskanaal en zijn voor hun voorzieningen ook hoofdzakelijk op het Groningse gericht. Men spreekt er hetzelfde veenkoloniale dialect en heeft te kampen met dezelfde problemen, te weten de relatief hoge werkloosheid en de onzekere toekomst van de landbouw. De veenkoloniale delen van beide gemeenten zijn sociaal-economisch met elkaar vervlochten. Neem het voorbeeld van Philips. De Philipsvestiging in Stadskanaal staat letterlijk op de grens,

Uitzicht op het Hunze stroomdal.

maar heeft natuurlijk een regionale functie als het gaat om werkgelegenheid." Wethouder Bruintjes: „Die grens is geen gevoelde grens. Ze staat alleen op de kaart, maar is niet in de hoofden van de bevolking aanwezig. Daar speelt veel meer het onderscheid tussen zand en veen." Tussen de Groninger en Drentse veners is de sociale binding zeer nadrukkelijk aanwezig. Landschappelijke structuur en sociale verhoudingen trekken zich niets aan van bestuurlijke grenzen en zoals al vaker is geconstateerd, vallen identiteit en gemeentegrenzen niet vanzelfsprekend samen (zie Peter Castenmiller in Agora, nr.1, 2001). In dit licht bezien is het ook helemaal niet zo verwonderlijk dat de beide burens elkaar nu gevonden hebben.

Aan weerszijde van de bestuurlijke grens bestaat een aantal gelijke belangen en overeenkomsten, die de samenwerking lonend maken. De Groninger geograaf Keuning gaf ooit als definitie voor een regio „een tot op zekere hoogte gesloten ruimtelijk complex van menselijke bestaanswijzen, die onderling functioneel met elkaar zijn verbonden en die als geheel genomen eveneens een naar buiten gerichte functie vertonen". Moet dan niet gesteld worden dat de huidige gemeentegrenzen niet een regio als zodanig omvatten, gelet op de interne tegenstellingen tussen zand en veen? En zou het dus niet beter zijn de kaart van Groningen en Drenthe te hertekenen en van dit gedeelte van de Veenkoloniën één samenhangende gemeente te maken? Bessembinders: „Jazeker wel, maar dat is nog heel zachte toekomstmuziek. Ik weet niet of het ooit zal gebeuren. Groningen en Drenthe zouden dan eerst één provincie moeten worden." Bruintjes knikt instemmend, maar zegt: „Welke West-Europese grens van de laatste honderd jaar is nu rationeel getrokken? Geen enkele! Volgens mij is het juist een kenmerk van bestuurlijke grenzen dat ze niet rationeel worden getrokken. Zelfs niet bij gemeentelijke herindelingen. Immers, mocht heel het veenkoloniale gebied onder één gemeentelijk bestuur komen te vallen, wat moet je dan met de restgebieden eromheen, die landschappelijk en functioneel niet tot de veenkoloniën beho-

ren? Westerwolde, aan de oostzijde van de Groninger veenkoloniën, is om een gemeente te vormen zwaar. Het inwonertal is laag, het is ook aan bestuursgrenzen gekoppeld. En een gemeente van 8.000 inwoners is niet levensvatbaar. In die zin trekken van grenzen geen rationeel geografisch proces, maar loutere politieke trekken. Bovendien zal het trekken van nieuwe grenzen nog moeilijker door het besluit van demissionair minister Remkes dat gemeentelijke herindelingen in de toekomst nog op vrijwillige basis doorgaan. En vinden en niet langer door de provincie kunnen worden opgelegd. Met andere woorden, het is best zo!"

Redact

Reageren? Stuur een e-mail naar agora@geog.uu.nl

Literatuurselectie

- BVR, adviseurs stedelijke ontwikkeling en infrastructuur (2002) Stedelijke ontwikkeling, de grondslag voor groei; Een kader voor het veenkoloniale deel van de provincie Groningen en Drenthe. Amsterdam: Plantijn Casparie
- Castenmiller, P. (2001) Gemeentelijke gemeenschappen, een paar aspecten van de veenkoloniën. In: Agora, pp. 4-6
- Groenendijk, J. (2001) Tegenstelling van stedelijke agglomeraties. In: Agora, pp. 12-14
- Voerman, J.F. (2001) Verstedelijking en migratie in het Oost-Gronings streekgebied 1800-1940. Assen: Van Gorcum